

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
HITTUDOMÁNYI KAR

TÉZISFÜZET

A KÖZBEIKTATOTT SZERKEZETEK HELYE ÉS JELENTŐSÉGE
MÁRK EVANGÉLIUMÁBAN

– Dissertatio ad doctoratum –

Készítette:
GÁNICZ ENDRE SÁNDOR

Témavezetők:
DR. KOCSIS IMRE
DR. GYURKOVICS MIKLÓS

BUDAPEST
2023

Közismert tény, hogy a szinoptikus evangéliumok közül Márk evangéliumának – amelyet a két forrás elmélet szerint elsőként írtak – a legegyszerűbb a nyelvezete, köszönhetően a *kaí* kötőszónak is, amelynek segítségével Márk sok *parataxis* alkotott. Ez azonban nem jelenti azt, hogy más szempontból ez az evangélium ne lenne értékes és rendkívüli. A márk evangéliumban, ami Keresztelő János bemutatásával kezdődik és Jézus feltámadást követő megjelenéseivel zárul, latinizmusok, a zsidó hagyomány magyarázatai és arám kifejezések fordításai is megtalálhatók. Ezek alapján a biblikusok többsége a római pogány keresztény közösséget tekinti az evangélium elsődleges címzettjének. Márk műveltségét és zsenialitását tükrözi az evangélium koncentrikus szerkezete¹ és az irodalmi eszközök.

Ezek közé az irodalmi eszközök közé tartozik az evangélium értelmezésének két szintje: az elbeszélésen belüli szereplőké és az olvasóké. Az irodalmi eszközök közé sorolhatjuk a keretezést is, amit a 4. fejezetben figyelhetünk meg, amelyen belül néhány példabeszéd található (vö. Mk 4,1-34). Márk utaló ismétlései – mint például a jeruzsálemi bevonulás és az utolsó vacsora előkészülete (vö. Mk 11,1-6; 14,13-16) – többször megjelennek az evangéliumban, mint ahogy a „narratív meglepetés” is. A narratív meglepetés egy váratlan és előkészítés nélküli esemény, mint például a félelem megjelenése az Isten dicsőítése helyett (vö. Mk 9,6.32; 16,8). Jézus hiányának jelentését Márk hat elbeszélésben² használja az időtükrözés segítségével azért, hogy az elsődleges címzett közösség tagjainak aktuális nehézségeit megoldja. Deppe véleménye szerint a földrajzi tükrözés a kenyérszaporítás két csodájában Jézus egyetemes küldetését fejezi ki, mivel Jézus a kenyérszaporítás csodáját nem csak a zsidók, hanem a pogányok földjén is végbe vitte (vö. Mk 6,35-44; 8,1-9). Márk evangéliumában a tisztátalansággal kapcsolatos ószövetségi törvényekkel szembeni kettősség is megfigyelhető. Jézus elküldte a megtisztított leprást a paphoz, hogy tanúsítsa a gyógyulását és bemutassa a Mózes által előírt áldozatot (vö. Mk 1,44), ugyanakkor az evangélista megjegyzi a Mk 7,19b összefoglalásában, hogy Jézus minden eledelt tisztának nyilvánított. Deppe szerint a csodaelbeszélések szimbolikus használata sajátos teológiai tartalommal rendelkezik. A Jézus második érintésére meggyógyított vak története (vö. Mk 8,22-26) a tanítványok vakságának két lépésben történő megszűnését szimbolizálja. A vak meggyógyításának csodaelbeszélése a tanítványok jézusi megfedése (vö. Mk 8,17-21) és Péter vallomása (vö. 8,27-30) között

¹ Vö. IERSEL, B. VAN, *Marco: La lettura e la risposta - Un commento*, Brescia 2000, 65-76.

² Vö. Mk 4,35-41; 6,45-52; 8,13-21; 9,17-19; 13,34-36; 16,7-8

helyezkedik el. Márk gazdag irodalmi eszköztárának utolsó elemeként említhetjük dolgozatunk témáját: a közbeiktatott szerkezeteket.³

A márki közbeiktatott szerkezetek felfedezőjének Ernst von Dobschütz-öt tekinthetjük, aki 1928-ban, Márk evangéliumának elbeszéléseit vizsgálva hívta fel a figyelmet a közbeiktatott szerkezetekre.⁴ Attól kezdve túlnyomórészt a nyugati kultúrához tartozó biblikusok gazdagították ezt a témát írásaikkal, amelyekben elsősorban a narratív elemzést használták. A vita azonban élénk maradt a közbeiktatott szerkezetek számát és a kritériumaikat illetően.

Ezt a témát illetően eddig magyar nyelvű, hagyományos exegetikai módszerrel készült elemzést még nem publikáltak, amely a narratív elemzés alkalmi használata mellett a patrisztikus szempontokat is figyelembe vette volna. Ezért célunk volt az is – amennyire lehetőség nyílt rá – hogy bemutassuk azoknak az egyházatyáknak a forrásait és magyarázatát, akiket a Nestle-Aland által kiadott huszonnyolcadik szövegkritikai kiadásban a közbeiktatott szerkezetek verseinek szövegkritikai részében megjelöltek.

A doktori dolgozat első részében a korábbi kutatások összefoglalását végezzük a nagyobb terjedelmű művekkel kezdve. Ezek között az első George al Wright Jr. doktori dolgozata, aki Márk evangéliumában tizenkét közbeiktatott szerkezetet különböztetett meg (angolul: intercalation)⁵ és a plot vagyis a cselekményszál fontosságát helyezte előtérbe.⁶ A második szintén egy doktori dolgozat, Tom Shepherd dolgozata, aki a hat „klasszikus” közbeiktatott szerkezetet⁷ narratív elemzéssel vizsgálta és a dramatizált ironia szerepét hangsúlyozta.⁸ A harmadik mű Dean B. Deppe könyve, amelyben Márk evangélista irodalmi eszközeinek teológiai céljáról ír és a közbeiktatott szerkezeteket is tárgyalja. Ezekre vonatkozóan a teológiai célt (krisztológia és tanítványság) hangsúlyozza.⁹ Deppe – Shepherdhez hasonlóan – a hat „klasszikus” közbeiktatott szerkezetet elemzi a korábban végzett kutatások eredményeinek felhasználásával és mindegyik szerkezet központi teológiai témáját meghatározza. A negyedik nagyobb terjedelmű mű Marcin Moj doktori dolgozata,¹⁰ aki

³ Vö. DEPPE, D. B., *The Theological Intentions of Mark's Literary Devices: Markan Intercalations, Frames, Allusionary Repetitions, Narrative Surprises, and Three Types of Mirroring*, Eugene 2015, 1-478.

⁴ Vö. DOBSCHÜTZ, E. VON, „Zur Erzählerkunst des Markus”, in *ZNW* 27 (1928), 193-198.

⁵ Vö. Mk 1,21-28; 2,1-12; 3,1-6; 3,20-35; 4,1-20; 5,21-43; 6,7-30; 11,12-25; 14,1-11; 14,53-72; 15,6-32; 15,40-16,8

⁶ Vö. WRIGHT, G. A., *Markan Intercalations: A Study in the Plot of the Gospel* (PhD dissertation, Southern Baptist Theological Seminary), Louisville 1985,14-25.

⁷ Vö. Mk 3,20-35; 5,21-43; 6,7-32; 11,12-25; 14,1-11; 14,53-72

⁸ Vö. SHEPHERD, T., *The Definition and Function of Markan Intercalation as Illustrated in a Narrative Analysis of Six Passages* (Dissertations Paper 142), 1991, 384-386.

⁹ Vö. DEPPE, *The Theological Intentions*, 30-94.

¹⁰ Vö. MOJ, M., *Kompozycje warstwowe w Ewangelii Marka* (Attende Lectioni. Series Nova 1.), Tarnów 2018.

a hat „klasszikus” közbeiktatott szerkezeten kívül kilenc vitatott szerkezetet is megvizsgált. Ez utóbbiak között két olyat is talált (a második kenyérszaporítás csoda és a jel kérése - vö. Mk 15,40-16,8; az asszonyok jelenléte és Jézus temetése – vö. Mk 15,40-16,8), amelyek a hat „klasszikus” közbeiktatott szerkezet meghatározó sajátosságok szinte mindegyikével rendelkeznek.

Áttekintésünkben az első a közbeiktatott szerkezetekről cikket író szerzők közül James R. Edwards, aki kilenc közbeiktatott szerkezetet azonosított.¹¹ Szerinte szinte mindig a központi rész a külső történet értelmezésének a kulcsa. Edwards azonosítja a közbeiktatott szerkezetek teológiai célját: a hit, a tanúságtétel, az ítélet és a hitelhagyás veszélye. A következő szerző Geert van Oyen, aki Neirynek Festschriftjébe írt cikkében¹² a Neirynek által elfogadott hat „klasszikus” közbeiktatott szerkezetből indult ki. Van Oyen kiemelte az irónia jelentőségét a közbeiktatott szerkezetekben (mint ami részét képezi Márk evangéliuma értelmezése két szintjének), mivel az irónia megmutatja a különbséget aközött, amit a narrátor és a bennfoglalt olvasó, illetve amit a történet szereplői ismernek. Az irónia távolságot hoz létre az evangélium olvasója és a tanítványok között, ugyanakkor arra buzdítja az olvasót, hogy Jézus tanítványává váljon. A harmadik szerző F. Gerald Downing, aki Mk 14,53-72 alapján próbálta megtalálni a közbeiktatott szerkezetek előzményét az ókori irodalomban. Plutarkhosz műve hasonlít hozzájuk a leginkább, akkor is, ha még nagy a különbség: Márk evangéliumában a két történet azonos szinten van, Plutarkhoszéban azonban nem.¹³

A doktori dolgozat második részében a közbeiktatott szerkezetek exegézisét végezzük. A hat „klasszikus” közbeiktatott szerkezet tulajdonságai alapján kialakított kritériumaink a közbeiktatott szerkezetek azonosításához a következők: 1. két történet (két beszéd) összekapcsolása az A – B – A' séma szerint; 2. a külső történet (A) folytatásának lehetősége a belső történet (B) kihagyásával; 3. a belső történet önálló működése (B); 4. az összefüggések látszólagos hiánya (az A és B elbeszélések között); 5. a külső elbeszélés első része (A) tartalmazza az átmenet lehetőségét a B eseményhez; 6. utalás az A'-ban az elbeszélés első részére (A); 7. különböző, aktív szereplők mindkét elbeszélésben (kivéve Jézust); 8. Jézus cselekvése mindkét elbeszélésben; 9. az idő múlása a külső történetben (A); 10. helyváltogatás;

¹¹ Vö. Mc 3,20-35; 4,1-20; 5,21-43; 6,7-30; 11,12-21; 14,1-11; 14,17-31; 14,53-72; 15,40-16,8.

¹² Vö. OYEN, G., VAN, „Intercalation and Irony in the Gospel of Mark”, in NEIRYNCK, F. – TUCKETT, C. M. – BELLE, G., VAN – SEGBROECK, F., VAN – VERHEYDEN, J. (Eds.), *The Four Gospels Festschrift Frans Neirynek - Volume II*. (BETHL 100B), Leuven 1992, 949-974.

¹³ Vö. DOWNING, F.G., „Markan Intercalation in Cultural Context”, in BROOKE, G. J. – KAESTLI, J. D. (Eds.), *Narrativity in Biblical and Related Texts*, Leuven 2000, 105-118.

11. *Leitwort* (ismétlődő szavak, kifejezések, motívumok, mottó) mindkét elbeszélésben (A és B); 12. irónia jelenléte.

Véleményem szerint Márk evangéliumában hét közbeiktatott szerkezet található: 1. Jézus rokonainak története (vö. Mk 3,20-21.31-35) és a vita Beelzebulról (vö. Mk 3,22-30); 2. Jairus lányának feltámasztása (vö. Mk 5,21-24.35-43) és a vérfolyásos asszony meggyógyítása (vö. Mk 5,25-34); 3. A Tizenkettő küldetése (vö. Mk 6,6b-13.30-31) és Keresztelő János halála (vö. Mk 6,14-29); 4. A második kenyérszaporítás (vö. Mk 8,1-10.14-21) és a jel kérése (vö. Mk 8,11-13); 5. A fügefafa megátkozása (vö. Mk 11,12-14.20-25) és a templom megtisztítása (vö. Mk 11,15-19); 6. Összeesküvés Jézus élete ellen (vö. Mk 14,1-2.10-11) és a betániai megkenés (vö. Mk 14,3-9); 7. Péter tagadása (vö. Mk 14,53-54.66-72) és Jézus pere (vö. Mk 14,55-65).

Máté evangéliumában a következő négy párhuzamos hely tartalmaz közbeiktatott szerkezetet: 1. Jairus lányának feltámasztása (vö. Mt 9,18-19.23-26) és a vérfolyásos asszony meggyógyítása (vö. Mt 9,20-22); 2. A második kenyérszaporítás (vö. Mt 15,32-39; 16,5-12) és a jel kérése (vö. Mt 16,1-4); 3. Összeesküvés Jézus élete ellen (vö. Mt 26,3-5.14-16) és a betániai megkenés (vö. Mt 26,6-13); 4. Péter tagadása (vö. Mt 26,57-58.69-75) és Jézus pere (vö. Mt 26,59-68).

Lukács evangéliumában egyedül a következő párhuzamos szakasz tartalmaz közbeiktatott szerkezetet: Jairus lányának feltámasztása (vö. Lk 8,40-42.49-56) és a vérfolyásos asszony meggyógyítása (vö. Lk 8,43-48).

A biblikusok kutatásai hasznosnak tűnnek, de a doktori dolgozatunkban a narratív elemzés eredményeit is felhasználva Márk hét közbeiktatott szerkezetének hagyományos exegézisét végezzük ezt a hét pontot követve: 1. A közbeiktatott szerkezet lehatárolása; 2. Szövegkritika; 3. Filológiai kommentár és fordítás; 4. Szinoptikus összehasonlítás; 5. A közbeiktatott szerkezet aleggységei; 6. Szövegmagyarázat; 7. A márki közbeiktatott szerkezet egészének jelentése.

A doktori dolgozat utolsó pontjában Márk evangéliumának egészét vizsgáljuk a közbeiktatott szerkezeteket alapul véve. A közbeiktatott szerkezetekben két teológiai téma emelkedik ki, amelyek közül az első Jézus identitásának bemutatása. Az első közbeiktatott szerkezetben Jézus tekintélyként jelenik meg, aki a Szentlélek erejével tanít és mindennél fontosabbnak tartja az Isten akaratának teljesítését és ezért családjának új tagjaiként tekint azokra, akik az Isten akaratát cselekszik (vö. Mk 3,20-35). Jairus lányának feltámasztása és a vérfolyásos asszony meggyógyítása elbeszélésében Jézus megmutatja isteni hatalmát, amely nemcsak a betegség, hanem a halál felett is győzedelmeskedik. (vö. Mk 5,21-43). Ugyanígy megnyilvánul Jézus isteni hatalma a tizenkettő misszióba küldésében, akik folytatják az ő

igehirdetését és ördögűzését. Keresztelő János halála előábrázolja Krisztus megváltó halálát (vö. Mk 6,6b-31). A második kenyérszaporítás ajándékában Jézus jóllakatta a vele lévő tömeget és nem adott jelet az őt kísértő farizeusoknak. Sőt, Jézus próbálta figyelmeztetni a tanítványokat, nehogy olyanokká váljanak, mint a farizeusok (vö. Mk 8,1-21). Az ötödik közbeiktatott szerkezetben Jézus a fügefafa megátkozásával és a templom megtisztításával bemutatja, hogy nem csak beszél az Isten akaratáról, hanem meg is valósítja (vö. Mk 11,12-25). Az isteni szeretet megnyilvánul elárulásának történetében, amikor egy a tizenkettő közül, akit ő választott, elárulta őt. Ilyen körülmények között Jézus alázattal fogadta a megkenést Betániában (vö. Mk 14,1-11).

A közbeiktatott szerkezetek másik teológiai témája a tanítványok identitása, amelyet kettősség jellemez. Az első közbeiktatott szerkezetben a tanítványok pozitív szerepben tűnnek fel, mivel Jézussal közös a sorsuk (nincs lehetőségük enni) és maga Jézus az újonnan meghatározott család tagjainak tekinti őket (vö. Mk 3,20-35). A vérfolyásos asszony gyógyításának történetében a tanítványok már más arcukat mutatják, mivel értetlenek Jézus kérdésekor, akkor is, ha közülük hárman lehetőséget kaptak arra, hogy Jairus lánya feltámasztásának szemtanúi legyenek (vö. Mk 5,21-43). Amikor Jézus misszióba küldte a tizenkettőt és ők végrehajtják az utasítását és visszatérve beszámolnak neki arról, amit tettek, a tanítványok hűségesek és engedelmesek. Keresztelő János halála a tanítványok számára is példaként szolgál (vö. Mk 6,6b-31). Kettősnek tűnik a benyomás abban a közbeiktatott szerkezetben, amikor a tanítványok segítenek Jézusnak a második kenyérszaporításkor, annak ellenére, hogy nem értették meg azonnal annak jelentését (vö. Mk 8,1-21). Az ötödik közbeiktatott szerkezetben a tanítványok követik Jézust és tanúi a fügefafa kiszáradásának és a templom megtisztításának. A tanítványok Jézus megerősítését kapják, hogy higgyenek Istenben, hittel imádkozzanak és bocsássanak meg (vö. Mk 11,12-25). Júdásnak, a tizenkettő egyikének árulása éles ellentétben áll a névtelen asszony által végbevitt megkenéssel. Ez az ellentét azt fejezi ki, hogy a közösség, az együttlét Jézussal nem biztosítja azt, hogy Jézus követője hűséges hozzá, hanem ellenkezőleg, előfordulhat, hogy a Jézus hatalma által megérintett személy tud szeretettel közeledni hozzá (vö. Mk 14,1-11). Az utolsó közbeiktatott szerkezet Péter alakján keresztül azt mutatja, hogy Jézus követőjének, ha el is bukott, lehetősége van bűnbánatot tartani és képes visszatérni Jézushoz.

Jézus és a tanítványok identitásának bemutatása a közbeiktatott szerkezetekben hasonlít az evangélium többi részében található bemutatáshoz.

A szinoptikus összehasonlításból kiderül, hogy a közbeiktatott szerkezet elbeszéléseinek – amelyek kölcsönösen erősítik egymást – segítségével Márk evangélista az,

aki kiemeli, hogy azok tartoznak Jézus újonnan meghatározott családjához, akik teljesítik az Isten akaratát, vagyis együtt vannak vele, hallgatják a tanítását, látják a tetteit és a csodáit és ezeken keresztül elfogadják őt Krisztusnak, az Isten Fiának (vö. Mk 3,20-35). Az egyetlen közbeiktatott szerkezetben, amely mindhárom szinoptikusban közös Márk sajátossága az, hogy Jairus lánya feltámasztása szemtanúinak Jézus megparancsolta, hogy senki se tudjon a csodáról (Mk 5,21-43). A hallgatás parancsa (a messiási titok) azt fejezi ki, hogy Jézus nem egy egyszerű csodatevő akar lenni, hanem azt akarja, hogy a csodái olyan eszközök legyenek, amelyeken keresztül az emberek meghallgatják és elfogadják a tanítását. Keresztelő János kivégzésének elbeszélése csak Márk evangéliumában része egy közbeiktatott szerkezetnek, és a bűnbánatra hívás közös témáján keresztül Jézus tanítványainak sorsát ábrázolja elő, akiknek mindig készen kell állniuk a mártírhálálra (vö. Mk 6,6b-31; 8,34-38). Máté párhuzamos szakaszával szemben Márk evangéliumában Jézus nem ad jelet a farizeusoknak a második kenyérszaporítás után. Jézus csodáinak elegendőnek kellett volna lennie ahhoz, hogy felismerjék őt, de a tanítványok sem voltak képesek erre és félreértették Jézus óvását a farizeusok és Heródes kovászával kapcsolatban. (vö. Mk 8,1-21). Kizárólag Márk kapcsolja össze a fügefafa megátkozása és a templom megtisztításának történetét (vö. Mk 11,12-25). Jézus fizikai és lelki éhségének eredménye az, hogy a fügefafa Krisztus átkának következtében kiszáradt és a templomi kultusz résztvevői Jézus tettén keresztül nagyon komoly figyelmeztetésben részesültek. Márk evangéliumában az igazi kultusz részét képezi a hit, az imádság és a megbocsátás, amelyek Jézus újonnan megfogalmazott családtagjainak jellemzői közé tartoznak. Mátéhoz képest Márk sokkal bőkezűbbnek írta le az asszonyt –aki miután eltörte az alabástrom edényt Jézus fejére öntötte a kenetet – mivel leírásában nagy értékű, tiszta nárduszojajról beszél. Ellenben Júdás képes volt elárulni Jézust körülbelül a kenet értékének tizedéért (vö. Mk 14,1-11; Mt 26,3-16). Az utolsó közbeiktatott szerkezetet illetően Mátéhoz képest Márk sajátossága az, hogy Jézus identitásának kinyilvánítása a legszemélyesebb (vö. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐγώ εἰμι – Mk 14,62) és nem hivatkozik Kaifás vagy a jelenlévők véleményére (vö. σὸ εἶπας. - Mt 26,64; ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐγώ εἰμι - Lk 22,70). A kiegészítés nélküli buzdítás a prófétálásra is egyedülálló Márk evangéliumában (vö. προφήτευσον – Mk 14,65; προφήτευσον ἡμῖν, χριστέ, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε; - Mt 26,68; προφήτευσον, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε; - Lk 22,64). Ez a buzdítás – a közbeiktatott szerkezetnek köszönhetően – világossá teszi azt az irónikus helyzetet, amelyben azok, akik kigúnyolták őt azt gondolták, hogy megalázzák Jézust, miközben valójában az ő felszólításuk megelőzte Jézus Péterre vonatkozó jövendölésének beteljesedését. Csak Márk evangéliumában olvashatunk két kakasszóról, ami az isteni segítségnyújtás jeleként újabb lehetőséget ad a második és harmadik tagadás elkerülésére (vö. Mk 14,53-72).

Az evangélium központi része (vö. Mk 8,27-10,52) nem tartalmaz közbeiktatott szerkezeteket, de tematikus kapcsolatban áll azokkal. A közbeiktatott szerkezetek teológiai tanításának főbb témái jelen vannak, amelyek Jézus identitására helyezik a hangsúlyt: Jézus hatalma a tisztátalan lelkeken és a betegségek felett (vö. Mk 9,14-29; 10,46-52), Jézus szenvedésének és halálának hirdetése (vö. Mk 8,31-33; 9,30-32; 10,32-34), a jel, hogy Jézus az Isten Fia (vö. Mk 9,2-10).

A központi rész Jézus identitására vonatkozóan több titulust is tartalmaz: ῥαββί (vö. Mk 9,5.17.38; 10,17.20.51) és Dávid Fia (vö. υἱὲ Δαυίδ – Mk 10,48). A közbeiktatott szerkezetekkel párhuzamban: Emberfia (vö. ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου – Mk 8,31-33.38; 9,9.12.30-32; 10,32-34.45), az Isten szeretett Fia (vö. οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός – Mk 9,7) és a központi rész első perikópájában, Péter vallomásakor: Krisztus (vö. σὺ εἶ ὁ χριστός – Mk 8,29).

A központi részben a tanítványok identitásának pozitív aspektusa Péter vallomásában (vö. Mk 8,29) és Jézus követésének kifejezésében (vö. Mk 10,28) mutatkozik meg. Nem hiányoznak azonban a tanítványok gyengeségének jelei sem: a színeváltozáskor a három tanítvány viselkedése (vö. οὐ γὰρ ᾔδει τί ἀποκριθῆ, ἔκφοβοι γὰρ ἐγένοντο – Mk 9,6), a tanítványok vetélkedése, hogy ki a nagyobb közülük (vö. Mk 9,33-37), az idegen ördögűző tiltása (vö. Mk 9,38-41), azok elűzése, akik gyermekeket hoztak Jézushoz (vö. Mk 10,13-16), a Zebedeus fiak kérése (vö. Mk 10,37).

A közbeiktatott szerkezetek közös motívumai közé tartozik mindenekelőtt Jézus hatalma, ami szinte mindegyik közbeiktatott szerkezetben jelen van. A Jézus halálára való utalás az evangélium első felében megjelenik, de a második felében válik hangsúlyossá. A család a közbeiktatott szerkezetek harmadik közös motívuma, ami – Jézus újonnan meghatározott családfogalmának köszönhetően – pozitív és negatív tulajdonságokkal rendelkezik.

Márk evangéliuma egészének és a közbeiktatott szerkezeteknek az a célja, hogy az olvasó megismerje Jézus identitását, elfogadja azt, kövesse őt és haladjon vele az *Úton*. Az evangélium szerkezete és a tizenkettő felsorolásakor (vö. Mk 3,19) az iskarióti Júdás nevéhez fűzött ὁς καὶ παρέδωκεν αὐτόν megjegyzés a tanítványok kettős jellemzésével azt jelzi, hogy az olvasónak nem szabad elbátortalanodnia, de ugyanakkor vigyázzon is arra, hogy ne bukjon el. Krisztus lelki családjához tartozóként Márk evangéliumára, mint újraolvasásra szánt evangéliumra kell tekintenie. A közbeiktatott szerkezetek elsődleges célja az, hogy olyan irodalmi eszköz legyen, amely Jézus és a tanítványok identitásának lényegére hívja fel a figyelmet.